

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Јелена Балшић у средњовековној, усменој и савременој књижевности

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од

2. Састав Комисије:

Ментор: др Јован Делић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Избор у звање: 15. 7. 2009.

Ужа научна област: српска књижевност

др Томислав Јовановић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Избор у звање: 5. 4. 2005.

Ужа научна област: српска књижевност

др Бошко Сувајцић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Избор у звање: 21. 1. 2015.

Ужа научна област: српска књижевност

др Светлана Томин, редовни професор, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Избор у звање:

Ужа научна област: српска књижевност

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Росанда (Видоје) Бајовић
Датум и место рођења	3. 11. 1965, Безује, општина Плужине, Црна Гора
Наслов магистарске тезе	
Датум и место одбране маг. Тезе	
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Јелена Балшић у средњовековној, усменој и савременој књижевности

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ и ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Росанде Бајовић обухвата 1104 компјутерске штампане странице, а подељена је на седам делова, којима претходи поглавље „Структура рада и методолошки приступ“:

0. Структура рада и методолошки приступ (1-22)
1. Увод (23-103)
2. У потрази за биографијом Јелене Балшић (104-298)
3. Јелена Балшић у средњовековној књижевности (299-496)
4. Јелена Балшић у усменој књижевности (497-682)
5. Јелена Балшић у савременој књижевности (683-863)
6. Просопографске цртице о Јелени Балшић и њеном времену у књижевности и историографији (864-994)
7. Закључак (995-1015)
APPENDIX (1016-1018)
Извори (1019-1040)
Литература (1041-1103)
Биографија (1104)

У образлагању свога методолошког приступа ауторка дисертације наглашава неопходност интердисциплинарног истраживања. Оваква истраживања су потребна како у тумачењу књижевног дела Јелене Балшић, тако и књижевних дела о њој. Тако је, како подвлачи ауторка, Јелена Балшић знак сусрета књижевности (средњовековне, усмене и савремене), историје и теологије.

Након методолошких смерница и кратког представљања структуре читаве дисертације, у уводном делу рада ауторка тезе наглашава важност Јелене Балшић као прве зетске књижевнице. Након овога тумачи се њена позиција према другим истакнутим женским фигурама нашег средњовековља: монахињи Јефимији, кнегињи Милици и Јелени Анжујској.

У другом поглављу ауторка тезе даје исцрпан преглед животног пута Јелене Балшић, почев од њеног рођења у Крушевцу на двору кнеза Лазара, преко њеног живота у Зети, Хуму и Дубровнику. Посебно подробно је истражено њено место у владарској династији Балшића. Ауторка се у овом поглављу упушта и у разматрање спорних места о животу ове књижевнице у историографској литератури.

Треће поглавље о Јелени Балшић у средњовековној литератури посвећено је тумачењу њене једине у целини сачуване посланице „Отписаније богољубно“. Ова посланица сагледава се у оквиру других знаменитих посланица српске средњовековне књижевности и посланичког жанра. Поред овог најпознатијег остварења Јелене Балшић, ауторка дисертације разматра и мање позната, и у литератури означена као мање вредна, остварења ове средњовековне књижевнице и владарке: ктиторски натпис у цркви

Благовештења на Горици и њен тестамент. Посебно је подробно истражен стил тестамента и његов однос према књижевној традицији.

Наредна два поглавља баве се књижевним делима из усмене и савремене књижевности у којима се Јелена Балшић појављује било као главни, било као споредни лик. Најпре су предмет анализе народне епске песме из корпуса довуковских али и Вукових збирки. Овим анализама формира се епска биографија ове знамените жене. Епске песме о Јелени Балшић Росанда Бајовић посматра у оквирима законитости жанра усмене епике, али и усмене књижевности уопште. Након епских песама, тумачи се и лик Јелене Балшић у легендама и предањима. Посебно је интересантно што је Јелена Балшић једина личност владарске династије Балшић о којој постоји усмено предање.

Када се ради о појави Јелене Балшић у савременој књижевности, ту је највећи број анализа посвећен романима који о овој културној јунакињи говоре примарно или успутно. У питању су романи *Десна* краља Николе Петровића, историјски роман Милана Шуфлаја *Костадин Балшић* из 1920. године, као и сасвим скоро објављени романи *Игра анђела* (2005) Љиљане Хабјановић Ђуровић, *Месечева роса* (2007) Теодоре Таре, *Није било прољећа* (2009) Перивоја Поповића и *Оливера* (2009) Стојане Магделинић. У центру пажње ових разматрања најчешће је однос историјског и фиктивног.

Поред романа разматра се и књижевни лик Јелене Балшић у приповеткама Тодора Живаљевића и Косте Радовића, али и у лирској поезији Јеврема Брковића, Слободана Калезића, Будимира Дубака, Милице Краљ, Марије Маје Д. Недељковић и Косте Радовића. Поред набројаних дела разматра се још и драма Љубише Ђидића *Књегиња Јелена Балшић* из 2010. године, као и дело које се налази на граници историје и фикције, романсирана биографија Чедо Мијатовића *Књегиња Јелена Балшића (Кћи кнеза Лазара Косовског)* из 1997.

Ова набројана савремена књижевна остварења ауторка дисертације разматра и пореди и са другим остварењима из наше модерне књижевности која тематизују средњовековне догађаје и личности, попут добро познатих романа Славомира Настасијевића на ове теме, али и сасвим рецентних романсијерских остварења *Доротеа* (2009) Стојане Магделинић и *Штампар и Вероника* (2012) Катарине Брајовић.

Ову анализу широке лепезе дела у којима се оцртава лик Јелене Балшић употпуњује и шесто поглавље тезе које доноси тумачење просопографских цртица о Јелени Балшић у историографији и књижевности. Ова знаменита књижевница и владарка према схватању ауторке дисертације Росанде Бајовић припада низу великих духовних фигура које су биле повезане са простором данашње Црне Горе, од Светог Јована Владимира до Данила Киша. У центру овог културноисторијског пантеона налази се свакако Петар II Петровић Његош, кога са Јеленом Балшић спаја припадништво исихастичкој књижевности.

Закључак дисертације сумира остварена постигнућа и даје још једном кратки преглед њеног садржаја.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Већ је у прегледу појединих делова дисертације дато и њихово вредновање. Реч је о веома обухватном и амбициозном раду који у себи сажима грађу за три дисертације. То је с једне стране велики комплимент, а са друге отежавајућа околност за даљи рад у припреми за штампу. Рад је обухватио литературу релевантну за ову списатељицу, како књижевноисторијску и књижевну, тако и историографску и теолошку. Интердисциплинарност се овде показала драгоценом. За похвалу је истраживачки напор и акрибичност ауторке и за дивљење издржљивост да се истраје на овако смело постављеном задатку.

Високо оцењујемо како методолошке позиције Росанде Бајовић, тако и њене анализе дела саме Јелене Балшић, које су најчешће изразито оригиналне. Ауторка дисертације је изузетно пажљив читалац, који запажа и оне „ситнице“ које промакну чак и коректном познаваоцу стваралаштва Јелене Балшић.

Драгоцени су увиди у статус Јелене Балшић у нашој усменој књижевности. То су најчешће нови налази достојни сваког поштовања. Ове увиде допуњавају и бројне, често мало познате, представе Јелене Балшић у нашој новијој књижевности. Кандидаткиња је тиме отворила цело једно критичко поље за нова читања и оцене.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

„Литературом о Јелени Балшић и Никону Јерусалимцу у жанровском контексту“, у: *Октоих*, година V, број 6, 2016, стр. 75-105.

„Јелена Балшић и књижевност“, Истраживачки пројекат (рукопис), докторске академске студије, Београд: Филолошки факултет, 2016. (рад је високо оцењен од стране ментора проф. др Љиљане Бајић)

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је показала изузетну способност да влада огромним временским распонем, тешко схватљивим за једног докторанта, изразиту систематичност и логичност у излагању, способност коришћења литературе из различитих друштвено-хуманистичких дисциплина и наглашену самосталност у закључивању и просуђивању.

IX ПРЕДЛОГ

Једногласно предлажемо наставно-научном већу да прихвати докторску дисертацију Росанде Бајовић и да омогући кандидаткињи благовремену усмену одбрану.

У Београду

Комисија:

др Јован Делић, редовни професор

др Томислав Јовановић, редовни професор

др Бошко Сувајцић, редовни професор

др Светлана Томин, редовни професор